

יעסוק בתורה

א. תורה תבלין: כח התורה עדיף מכח היצר

בגמרא (ב"ב טז.) איתא מימרא דרבא ש"ביקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין. אמר לפניו רבונו של עולם בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות, בראת גן עדן בראת גיהנם ... מי מעכב על ידך (פרש"י אנוסין הן ע"י הקב"ה שברא להם יצה"ר). ומאי אהדרו לו חברי דאיוב ... ברא הקב"ה יצר הרע ברא לו תורה תבלין".

אפשר להסביר דברי הגמרא דתורה היא תבלין, ע"פ הסבר הכלי יקר בענין קרבן שתי הלחם (ויקרא כג, טז). הכלי יקר שואל: מדוע שתי הלחם באים מחמץ ולא ממצה, כמו כל שאר מנחות הבאות ממצה? ומסביר הכלי יקר, דשבועות – שבה מקריבים שתי הלחם – הוא יום מתן תורתנו, ובמקום שהתורה מצויה שם אין יצה"ר יכול להזיק, כמה שאמרו חז"ל (קידושין לא.) "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין". וזה רמוז בשתי הלחם הבאים חמץ, דחמץ הוא סימן ליצה"ר הנקרא שאור שבעיסה, ומקריבים חמץ ביום מתן תורתנו להראות שאין ליצה"ר בעלות על תופסי התורה. וא"כ ענין משלם של חז"ל הוא דחוזק התבלין בתבשיל עדיף מחוזק השאור שבעיסה, שמצינו שתבלין נותנים טעם בכל התבשיל עד כדי כך שאם היו התבלין אסורים אינם בטלים ברוב.

ובאמת, ענין התבלין אינה קיצוני למהות התורה אלא יסודי, דעצם בעלותם של בני ישראל על התורה באה מכח זה. וראיה לזה מגמ' (שבת פח:), "ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו. אמר להן לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם – מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו' (תהלים ח, ה), 'ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים' (תהלים ח, ב)! אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה ... אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה: 'אנכי ה'

אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים'. אמר להן למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם! שוב מה כתיב בה: 'לא יהיה לך אלהים אחרים'. בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה? שוב מה כתיב בה: 'זכור את יום השבת לקדשו'. כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה: 'לא תשא'. משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה: 'כבד את אביך ואת אמך'. אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה: 'לא תרצח לא תנאף לא תגנב'. קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא."

מזה משמע שבכל טענה שטען משה עדיין לא הסכימו לו המלאכים עד שאמר להם, 'יצר הרע יש ביניכם' ומיד הודו לו, שהסכימו שמכיון שיש יצר הרע בבשר ודם, צריך שהתורה תהיה לבני ישראל, והסכמתם רמוזה במש"כ שוב (תהלים ח, י) 'ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ' ואילו 'תנה הודך על השמים' לא כתיב.

ב. התורה בלבד מגינה מן היצר

מדוע לא ברא הקב"ה עוד רפואות ליצה"ר, מלבד התורה? המסילת ישרים (ריש פ"ה) מבאר שאם לא ברא למכה אלא רפואה אחת, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שחישב להינצל זולתה אינו אלא טועה – מי פתי יבוא ויחדש תרופות אחרות? ממילא, ע"י שלא ברא הקב"ה רפואות אחרות, האדם מוכרח לאזור עוז ואומץ להתגבר נגד יצרו הרע תמיד באיזור התורה. (וע"ע סוטה כא.)

וכמו שיצר הרע "מתחדש" עליו בכל יום ומוציא תחבולות חדשות להכשילו ולהפילו (עי' קידושין ל:), כן צריך האדם לחדש חידושים לכבוש ולנצח נגד היצה"ר. ומה הם החידושים שצריך לחדש נגד יצר הרע? אפשר לומר שצריך אדם לקבוע זמן בלימוד המוסר בכל יום, וזה יהיה חידושו נגד היצה"ר. פסק המ"ב (סי' א סקי"ב) ד"צריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ותבלין היצה"ר הוא תוכחת מאמרי חז"ל". רק על ידי דברי חז"ל יכול האדם להרגיש שצריך לתקן את עצמו ולכבש את תאוותו. האדם צריך להתבונן ולפקח תמיד על כל מעשיו ודרכיו, הטובים הם אם לא, וזה אפשרי רק בלימוד המוסר. וכתב המסילת ישרים, "וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו אם רעה, הנהו כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו רבה".

ג. תורה תבלין: ע"י התורה יכולים לכפות היצה"ר למלא רצון הבורא

ויש עוד הסבר בענין בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין. התבלין, זו תורה, אינה דבר חיצוני שאינה נברא מגופו ומנשמתו של כל אדם ואדם, אלא תורה הוא חלק של הצלם אלקים, דישראל ואורייתא וקודשא בריך הוא חד הוא. ובאמת השכינה שורה בתוך לבו של כל יחיד ויחיד. דברים אלו נמצאים בהסבר של הב"ח (או"ח סי' מז) על מימרא דגמ' (ב"מ פה:): לפרש קושית הנביא (ירמיה ט, יא-יב) 'על מה אבדה הארץ ... ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם'. "אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה". ופירש הב"ח "שנתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתינו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מ"ע ושס"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת, היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם, כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד". זהו הענין שאבדה עליה הארץ, שלא ברכו בתורה כהוגן עם המחשבה להתדבק עם שכינת הקב"ה, ועל זה הקפיד הקב"ה על לומדי תורה, על שאינן זהירין לברך בתורה תחילה בכוונה להתדבק להקב"ה, ובזה יש עבירה חמורה.

וצריך לדעת שאילמלא קיום הרע של היצה"ר לא יכול האדם להגיע לשלמות הנפש ולעסוק בתורה ומצוות באופן גבוה. המשגיח הג"ר יעקב משה זצ"ל מביא ראיה לזה מדברי חז"ל (קהלת רבה ג:ג, וע"ע סנהדרין סד.) על הפסוק 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד' – "אמר ר' נחמן בר שמואל בשם ר' הונא, 'טוב' זה יצר טוב, 'מאד' זה יצר הרע". אתמהה! "אלא שאילולי יצר הרע לא בנה האדם בית ולא הוליד בנים ולא נשא ונתן". יוצא לפי ביאור חז"ל שיצה"ר מביא גם טובה לעולם, ואילמלא הוא לא היה העולם מתקיים. הקשה המשגיח זצ"ל דאעפ"כ פליאה בעיננו שהתורה קוראה לו 'טוב מאד', דהלא רע הוא בתכלית הרע, ושמו נאה לו, וגם הקב"ה קוראו רע!

וי"ל דאמנם רע הוא בעצם מצד תפקידו שמסית את בני"א לעבור עבירות, וכמו שהעיד הבורא. אבל מצד תוצאותיו אין היצה"ר רע בהחלט, כי אפשר לאדם להטות את יצרו לצד הטובה, להשתמש בו כדי לבנות בתים ולהוליד בנים כשרים. וזהו ענין התבלין, דרק ע"י התורה יכולים להפוך היצה"ר ולהשתמש בה, וע"י התורה יכול האדם לשעבד יצרו הרע לפעול למלא רצון הבורא.

ולפי הנ"ל נוכל גם להוסיף על דבריהם שכל ענין הבחירה – שהוא תכלית האדם בעולם להגיע לשלימות ע"י הבחירה בטוב – אבד כל ערכה אילמלא קיום הרע. כי איך תצוייר הבחירה חפשית מבלעדי הרע?

ד. תורה לשמה: ידיעת, אהבת, ויראת ה' כמטרה ללימוד התורה

אנחנו יודעים שברכת התורה, 'לעסוק בדברי תורה', היא ארוכה ויש בתוכה בקשת 'והערב נא' שהיא בקשה עצומה ונכונה שבה מבקשים הצלחה בלימוד התורה. יש עוד מילים של 'כלנו יודעי שמך' שלכאורה שייכותם לברכת התורה בכללותה אינה מובנת.

וי"ל ע"פ בעלי המוסר שביארו טענת הנביא (ירמיה ב,ח) לעם ישראל "הכהנים לא אמרו איה ה' ותופסי התורה לא ידעוני", ותרגם התרגום למילים 'לא ידעוני', "ומלדי אורייתא לא אליפן למידע". הנביא בוכה על אופן לימוד התורה המר הזה, שאנחנו לומדים תורה אבל לא על מנת לדעת הקב"ה. ומשמע מזה שהלימוד שאינו על מנת לדעת הקב"ה ולהתקרב אליו אינו לימוד תורה בשלימותה. ועל זה אמר הנביא 'תופסי התורה' שהם לומדי תורה ויודעי תורה, אבל מ"מ 'לא ידעוני' והרי אינם מבקשים דעת הקב"ה כמו שמבקשים לדעת התורה. ועפ"ז תקנו חז"ל בברכת התורה המילים 'כולנו יודעי שמך' ללמד אותנו שתקוותנו בלימודנו ועסקנו בתורה הקדושה צ"ל להגיע לדעת הקב"ה ולהתקרב אליו מתוך אהבה ויראה. [וזה דומה לשיטת הרמב"ם במצוות אהבת ויראת ה', ששניהם מבוססים על ידיעת הכורא יתברך, כמש"כ בהל' יסודי התורה (ב:ב) ובהל' תשובה (י:ג). ועפ"ז התחיל הברכה בבקשה שנהיה 'יודעי שמך', דהיינו תלמוד תורה כמצות אהבת ויראת ה', ושוב המשיך לבקש 'ולומדי תורתך לשמה' דהיינו ת"ת לשם ת"ת].

ואם בני תורה לומדים תורה על דרך זה כדי לדעת הקב"ה, ממילא הלימוד תהיה תיקון כנגד כל השפעות רעות ונגד כל הרחקות מן הדרך האמיתית. ויכול להבין שהתורה מוכרח לרדת מן השמים לילודי אשה לבני אדם כדי שנעסוק בתורה וכדי להיות חיי עולם נטע בתוכנו.

בסיכום, יש שני פירושים לתשובת חברי איוב בנוגע חיובי אדם לנהוג את החיים שלו ע"פ תורה ולא יכול לומר שאין בידנו לחיות על פי תורה. התורה הקדושה היא התבלין, הרפואה שנבראת קודם יצירת האדם וגם התבלין חלק של גוף האדם.